

YURAK XASTALIKLARIGA DA'VO BO'LUVCHI DORIVOR O'SIMLIKLARNING TASNIFI

Asrorov Akmal Aminjonovich

Buxoro davlat tibbiyot instituti o'qituvchisi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17150092>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 10-Sentabr 2025 yil
Ma'qullandi: 15-Sentabr 2025 yil
Nashr qilindi: 18-Sentabr 2025 yil

KEY WORDS

*dorivor limono't, dorivor
valeriana, temirtikan, kiyiko'ti,
gipertoniya, gipotoniya.*

ABSTRACT

*yurak kasalliklariga shifo bo'luvchi dorivor o'simliklar,
ularning morfologiyasi va ulardan tayyorlanadigan
damlamalar tayyorlash usullari haqida berilgan.*

Dorivor limono't-Melissa officinalis Lamiaceae.

O'simlikning tavsifi: Dorivor limono't labguldoshlar oilasiga mansub, yoqimli limon hidi kelib turuvchi, mayin tuklar bilan qoplangan ko'p yillik o't o'simlik. Ildizi mustahkam. poyasi to'rt qirrali, sershox, bo'yi 120 sm gacha boradi. Mevasi uch qirrali to'q jigarrangli, erta bahordan vegetatsiyasi boshlanadi. Iyun-avgust oylarida gullaydi. Dorivor limono't daraxtlar tagida, soya-salqin yerlarda o'sadi.

Ishlatilishi: Barglari, novdalari-o'simlik gullab turgan davrda yig'ib olinadi. Limono't o'simligi tinchlantiruvchi xususiyatga ega. Limono'tning qaynatma damlamalari yurak ishini quvvatlash uchun, siydik haydovchi, terlatadigan, og'riq qoldiruvchi sifatida ishlatiladi. Ibn Sino o'simlik haqida "limono't yurakni tetik qilib, mustahkamlaydi, ovqatni hazm qiladi,

hiqichoq tutganda yordam beradi” deb yozgan.

Limono‘tning yashil barglarini qon bosimi tez- tez oshib turgan bemorlarga choy o‘rnida damlab berilsa, qon bosimi me‘yorlashuviga yordam beradi.

Dorivor valeriana-Valeriana officinalis.

O‘simlikning tavsifi: Dorivor valeriana valerianadoshlar oilasiga mansub ko‘p yillik o‘t o‘simlik. Balandligi 2m gacha bo‘lib, tik o‘sovchi, silindrsimon, mayda qirrali, shoxlanmagan, ichi kovak poya hosil qiladi, Gullari mayda, qalqonsimon ro‘vakka to‘plangan. Gulkosacha barglari yaxshi rivojlanmagan, gultojsi voronkasimon, besh bo‘lakli, uchi ichkariga qayrilgan, oq yoki pushti rangli. Mevasi cho‘ziq tuxumsimon, och qo‘ng‘ir pista. May va avgust oylarida gullaydi.

Ishlatilishi: Undan tayyorlangan preparatlar asab tizimini tinchlantiruvchi hamda yurak faoliyatini yaxshilovchi sifatida qo‘llaniladi. O‘simlikdan olingan xom-ashyo validol, kardiovalel, valokardin, korvalol kabi dorilar asosini tashkil qiladi.

Yerbag‘irlagan temirtikan-Tribulus terrestris.

O‘simlikning tavsifi: Yerbag‘irlagan temirtikan

tuyatovondoshlar oilasiga mansub bir yillik, yerda yotib o'suvchi, o't o'simlik bo'lib, uzunligi 1m ba'zida 3m gacha yetadi. O'simlik asos qismidan boshlab shoxlangan, tukli. Barglari qarama-qarshi joylashgan, 5-7 juft tuxumsimon bargchalarga ega. Mayda yondosh bargchalari bor. Bargchalari lansetsimon yoki cho'zinchoq shaklli, biroz o'tkir uchli, tekis qirrali. Gullari mayda, sariq, besh (yoki 2-4) ta yulduzsimon joylashgan uchburchak-ponasimon, qattiq, 2-4 tikanli yong'oqlarga ajraladigan quruq meva. O'simlik may-iyun oylarida gullaydi, iyun-iyul oylarida mevasi pishadi.

Ishlatilishi: Dorivor preparatlari ateroskleroza qarshi vosita hisoblanib, xolesterin miqdorini kamaytirish, siydik haydash xususiyatiga ega. Tribusponin preparati ateroskleroza qarshi ishlatiladi (umumiy, miya, yurak sklerozini davolashda qo'llaniladi). Tribusponin-steroidlar va saponinlar yig'indisidan iborat-tabletka holda chiqariladi. O'simliklardan olingan diosgenin garmonal preparatini sintezida xomashyo sifatida qo'llaniladi.

Kiyik o'ti-Ziziphora pedicellata Pazij.

O'simlikning tavsifi: Kiyik o'ti yalpizdoshlar-Lamiaceae oilasiga mansub, ko'p yillik, yovvoyi o't o'simlik. Bo'yi 20-40 cm. Barglari nashtarsimon yoki ingichka nashtarsimon. Poyasi bir nechta, biroz qing'ir-qiyshiq. Gullari kallaksimon to'pgulga yig'ilgan. Guli zigomorf, murakkab gulqo'rg'onli, ikki jinsli. Mevasi 4 yong'oqchaga bo'linadigan uvoq meva.

Ishlatilishi: O'simlikning yer ustki qismi shifobaxsh hisoblanadi. Tibbiyotda gipotenziv, spazmolitik, peshob haydovchi vosita sifatida ishlatiladi. Kiyik o'tining qaynatma va damlamalari xalq tabobatida tomoq qitir bo'lib qirilganda, o'pka va yurak xastaliklarida, qon bosimi ko'tarilganda tavsiya etiladi. Bundan tashqari parfumeriyada, pazandachilikda ham keng qo'llaniladi. Alkogolsiz ichimliklar tarkibida xushbo'y hid berish uchun qo'shiladi.

Xulosa: Xulosa qiladigan bo'lsak, dorivor o'simliklar inson hayotida muhim ahamiyatga ega hisoblanadi. Dorivor o'simliklar-odam va hayvonlarni davolash, kasalliklarning oldini olish uchun, shuningdek, oziq-ovqat, atir-upa va kosmetika sanoatida ishlatiladigan o'simliklar-giyohlardir. Yer yuzida dorivor o'simliklarning 10-12 ming turi borligi aniqlangan. 1000 dan ortiq o'simlik turining kimyoviy, farmakologik va is xossalari tekshirilgan. O'zbekistonda dorivor o'simliklarning 700 dan ortiq turi mavjud. Shulardan tabiiy sharoitda o'sadigan va madaniylashtirilgan 120 ga yaqin o'simlik turlaridan ilmiy va xalq tabobatida foydalaniladi. Hozirgi davrda tibbiyotda qo'llaniladigan dori-darmonlarning qariyb 40-47% o'simlik

xomashyolaridan olinadi. Dorivor o'simliklarning quritilgan o'ti, kurtagi, ildizi, ildizpoyasi, tunganagi, piyozi, po'stlog'i, bargi, guli, g'unchasi, mevasi (urug'i), danagi, sharbati, qiyomi, toshchoyi, efir moyi va boshqalaridan foydalaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. L.X.Yoziyev, N.Z.Arabova. Dorivor o'simliklar. Toshkent-2017.
2. X.X.Xolmatov, A.I.Karimov. Dorivor o'simliklar. Toshkent Ibn Sino nomidagi nashriyot-matbaa birlashmasi.
3. Асроров, А. А., Гафарова, С. У., & Мухамеджанова, М. Х. (2016). Формирование хронического тонзиллита у детей в зависимости от клинко-иммуногенетических факторов. Педиатрический вестник Южного Урала, (2), 10-20.
4. Асроров, А. А., Юлдашева, Р. У., Халилова, Ф. А., Ашурова, Н. Г., Адизова, Д. Р., & Джураева, Н. О. (2020). Dermatoglyphic indexes of hand fingers at children with chronic tonsillitis. Новый день в медицине, (1), 136-139.
5. Асроров, А. А., Юлдашева, Р. У., Халилова, Ф. А., Ашурова, Н. Г., Адизова, Д. Р., & Джураева, Н. О. (2019). DERMATOGLYPHIC INDEXES OF HAND FINGERS AT CHILDREN WITH CHRONIC TONSILLITIS. Новый день в медицине, (4), 215-218.
6. Асроров, А. А., Ярикулов, Ш. Ш., & Турдиев, М. Р. (2017). Особенности встречаемости и повышение эффективности лечения семейного хронического тонзиллита у детей. Вестник Совета молодых учёных и специалистов Челябинской области, 3(2 (17)), 14-23.
7. Асроров, А. А., Юлдашова, Р. У., Тошева, Х. Б., & Гафарова, С. У. (2016). АНАЛИЗ КЛИНИКО-ИММУНОГЕНЕТИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ В РАЗВИТИИ ХРОНИЧЕСКОГО ТОНЗИЛЛИТА У ДЕТЕЙ. Таърир майъати, 21.
8. Асроров, А. А., Косимов, У. У., Мусаева, Р. Х., & Нуритов, А. И. (2015). ФОРМИРОВАНИЕ ХРОНИЧЕСКОГО ТОНЗИЛЛИТА В СЕМЬЕ. Редакционная коллегия, 4.
9. Асроров, А. А. (2022). СУРУНКАЛИ ТОНЗИЛЛИТ БИЛАН ОФРИГАН БОЛАЛАРДА ГАПТОГЛОБИН ВА ЦЕРУЛОПЛАЗМИННИНГ УЧРАШ ҲОЛЛАРИ. Conferencea, 234-241.
10. Aminjonovich, A. A. (2022). ANOLI ORASIDA ALLERGIK TUMOV KASALLIGINI SKRININGI SIFATINI OSHIRISH. Uzbek Scholar Journal, 5, 189-191.
11. Асроров, А. А. (2022). МАМЛАКАТИМИЗ ФАРМАЦЕВТИКА СОҲАСИ УЧУН ЯНА БИР РИВОЖЛАНИШ ДАВРИ БОШЛАНДИ. Scientific progress, 3(3), 725-730.
12. Aminjonovich, A. A. (2022). TREATMENT AND DIAGNOSTIC METHODS OF PNEUMONIA IN CHILDREN OF UZBEKISTAN. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 560-566.